

ZAPIS UDELEŽENCA DRUGEGA SREČANJA BALINTOVE SKUPINE NA POLETNI ŠOLI S SISTEMSKO TEORETIČNIM KOMENTARJEM⁰

Bernard Stritih, Miran Možina

Voditelj: dr. Jack Norell

Nomenj, 17. 8. 1991

Udeleženci* so se zbrali na travniku. Ker so se med seboj že poznali, je bilo takoj na začetku čutiti prijetno vzdušje. Jack je zbrano sedel na klopi in ko je opazil, da smo se vsi zbrali, se je ozrl po skupini in z nasmehom rekel: "Balint je skupinska srečanja pričeval s kratkim vprašanjem: Kdo bo danes predstavil svoj primer? Zato vam tudi jaz zdaj postavljam enako vprašanje: Kdo bo predstavil svoj primer?"

V naslednjih trenutkih Jack ni gledal po skupini, ampak je prekrizal roke in noge, pogled pa je usmeril predse.

Cvetka (po poklicu psihologinja, zaposlena na srednji šoli) se je ozrla po skupini: "Če ne želi nihče drugi, bi jaz prikazala svoje delo s srednješolcem, ki je poskušal narediti samomor. To je visoko nadporečen dijak, ki živi s svojo materjo v dobrih materialnih razmerah. Mati se je z možem sporazumno razvezala, brez posebnih konfliktov. Sina je celo spodbujala, naj vzdrži stike z očetom, sin pa ni pokazal zanimanja za to. Fant je čakal, da ga bo oče poklical in predlagal srečanje. Zgodilo pa se je, da je namesto povabila prišla novica, da je oče mrtev, naredil je samomor. To je bil za fanta zelo boleč dogodek. Po tem dogodku se je začel zanimati za očeta, navezal je stike z očetovo sestro, svojo teto, in očetovo mamo, svojo staro mamo. Vendar po tej poti verjetno ni mogel razrešiti niti svojih občutkov potrnosti v zvezi z izgubo očeta niti ni prišel do tega, kar je verjetno potreboval, se pravi do možnosti, da bi odkril in spoznal očetov lik. Pričel je zbirati zdravila z namenom, da jih bo uporabil kot strup. Ker je veren, se je tudi pogovoril z duhovnikom. Napisal je poslovilno pismo, v katerem je materi zagotovil, da za njegovo dejanje ni nihče kriv. Zadnji dan je pripravil izredno uspelo oddajo na šolskem radiu, po povratku domov pa je pojedel celotno količino tablet in popil večjo količino alkohola, čeprav sicer ni pil. Povsem slučajno

*

Imena udeležencev so spremenjena.

je mati predčasno zapustila službo in prišla domov. Kasneje je rekla, da jo je preganjala neka slutnja. Medicinska pomoč je bila uspešna, vendar je zdravnik potrdil, da je bila smrtna nevarnost zelo velika in da bi bil samomor zagotovo uspešen, če bi se mati vrnila domov ob običajnem času po končani službi. Medtem ko je bil fant še v bolnišnici, je mati ugotovila, da je dan pred tem telefoniral stari materi - očetovi mami, ki pa je rekla, da mu nima česa povedati..."

Jack je Cvetko prekinil z vprašanji: "Koliko stikov ste imeli s fantom, koliko pogovorov ste imeli z materjo, ali ste še v stiku z enim in drugim?"

Cvetka je bila tako v zgodbi, da je preslišala Jackova vprašanja in nadaljevala zgodbo: "Potem ko se je fant vrnil iz bolnišnice, se je oglasila stara mati in izrazila pripravljenost za nadaljevanje stikov z njim. Za mater je bil dogodek velik šok, vendar je o njem obvestila le učitelja in dva najboljša sinova prijatelja. Tri tedne po dejanju je na fantovi mizi našla listek, na katerem je v angleščini pisalo: 'Najlepša je smrt.'"

Jack je Cvetko ponovno vprašal, kakšen je njen odgovor.

Cvetka: "Naj vam povem le še eno podrobnost. Ob črpanju želodca je prišlo do dušenja. Fant mi je kasneje povedal, da je v tistem trenutku začutil močno željo po življenju. Mislim, da je pomembno povedati, da se je fant odločil za študij teologije.

Njegov problem je najbrž prevelika navezanost med njim in materjo. Ona pravzaprav živi samo za sina, nobenega prijatelja nima. Zdi se mi, da se je po poskusu samomora zelo ugodno razvil odnos med staro materjo in fantom. Stara mati pravi, da je zopet našla svojega sina. Fant pa je nekajkrat rekel, da je v stari materi našel svojega očeta."

Norell je ponovno posegel: "Rad bi slišal kaj o tem, kaj ste vi delali, vendar predlagam, da, preden mi vi poveste, kaj ste delali s fantom in njegovo materjo, udeleženci povedo vsak svoj predlog, kaj bi oni delali v takem primeru."

Cvetka: "S tem se strinjam, toda da bi lahko udeleženci povedali svoje mnenje, jim moram povedati še en detalj."

Jack se je nekoliko zravnal in rahlo dvignil roko: "Za sedaj ne potrebujemo nobenih podatkov več. Vsakdo lahko oblikuje predlog iz tega, kar je slišal."

Srečko (po poklicu psihater): "Mislim, da je tvoja vloga zares težka. Ti si vsakomur nekaj dala. Vsi so nekaj dobili, to mi je jasno. Vendar ne vem, kako bi ti lahko vplivala, da bi se kaj spremenilo. Zdi se mi, da si poskušala nadomestiti neko izgubo. Ne vem pa, kako bi bilo možno vplivati na to, da bi oni spremenili svoje življenje."

Jack: "Odkriti moramo, ali so se stvari izboljšale, poslabšale ali pa je vse ostalo enako, kakor je bilo."

Cvetka: "Prepričana sem, da so se razmere v tej družini precej izboljšale."

Jack: "To je moje vprašanje - povejte mi, kaj je Cvetka naredila za izboljšanje in vsakogar od vas prosim, da razmisli, kaj bi naredil oz. naredila na njenem mestu."

Marija (psihologinja): "Po mojem mnenju je fant prestal pravi pekel. Morda sploh ne razume, kaj se mu je zgodilo. Morda sploh ne ve, kako resne so te stvari. Ti pa si stala ob strani fantu in njegovi mami."

Jack: "Marija, tvoje stališče razumem, kot da se moramo zanesti na naravni razvoj in kot da po tvojem terapija v tem primeru ne pride v poštev."

Marija: "Ne, ne, sploh ne. Jaz mislim, da je pomembno oboje, vendar je najvažnejše človeško razumevanje."

Jack: "Razložil vam bom, zakaj sem postavil tako vprašanje. Tudi jaz nimam ideje, kaj bi naredil v takem primeru. Vesel sem, da se bomo ob tem primeru lahko skupaj učili... Sedaj pa prosim Cvetko, da nam pove, kaj je ona res delala v odnosih s fantom in z njegovo materjo."

Cvetka: "Najprej se je pri meni oglasila mama in mi je povedala, kaj se je zgodilo. Prosila me je za pomoč, vendar ni vedela, če bo fant sploh pripravljen sodelovati - če bo pripravljen priti na razgovor k meni. Potem sem povabila na pogovor fanta. On se je takoj odprl in mi je opisal svoja doživetja."

Jack: "Aha, torej takoj po poskusu samomora ste imeli pogovor z materjo, potem pa tudi s fantom."

Cvetka: "Ja, vendar moram povedati, da nisem imela veliko časa. Veste, na naši šoli je ogromno problemov, toda obema sem ponudila, naj še prideta. Fant je rekel, da si želi ponovno priti na pogovor. Mislim, da takrat nisem bila terapevt, ampak zgolj sočlovek."

Jack: "Kako bi lahko natančneje opisali svojo vlogo? Ste mu bili bolj mama, teta ali morda stara mama?"

Cvetka: "Na to bi težko odgovorila, a mati je rekla, da fant rad prihaja k meni, ker sem ga vzela resno. Povezala sem se tudi s psihiatrom, vendar fant s pogovorom pri njem ni bil preveč zadovoljen. Rekel je, da se je psihiater šalil. Mislim, da sem bila uspešna zato, ker sem fantu ves čas posredovala občutek, da je zame pomemben le on in da nisem v koaliciji z njegovo materjo. Pogovarjala sva se o tem, kako lahko človek premaguje svoje težave in kako lahko v svojem življenju napreduješ."

Srečko: "Po mojem mnenju fant potrebuje moško figuro, nekoga, s komer bi se lahko identificiral."

Cvetka: "Mislim, da je problem tudi v tem, da so v njegovem naravnem odnosnem sistemu sami tehnični poklici. Zdi se mi, da ta družina nima humanističnih vrednot."

Marija: "Mene zanima, kako si doživljala njegovo mamo."

Cvetka: "Njo sem doživela kot zares čudovito žensko, toda on ne more imeti z njo enakopravnega in dovolj odprtega odnosa. Škoda! Lahko bi se zelo dobro razumela."

Srečko: "Postavil ti bom provokativno vprašanje - koga je hotel fant ubiti, sebe ali mamo?"

Marija (se smeji): "Sedaj razumem, zakaj se je odločil za duhovniški poklic, saj to je pravzaprav isto. Ena možnost je, da greš v smrt, druga pa, da se zapreš v duhovniški poklic in pustiš probleme z drugim spolom pred vrati."

Jack: "Sprušujem se, kako smo mi odgovorili našim mamam."

Cvetka: "Jaz sem se v stikih s fantovo mamo veliko naučila. Odkrila sem marsikaj, kar sem v odnosu s svojo mamo prezrla."

Srečko: "Tudi jaz sem imel čudovito mamo, zato me je ta primer še toliko bolj pritegnil. Torej oprostite moje provokativno vprašanje."

Marija: "Zelo lahko si predstavljam, kaj doživlja mati, ki se boji, da bo izgubila sina."

Cvetka: "Fantu je jasno, da bo moral najti svojo pot v življenje, mati pa bi mu rada pomagala, pravzaprav se ona bolj boji ločitve."

Srečko: "Domnevam, da ona sedaj čuti povrh vsega še krivdo. Ne vem, kaj bo, če si bo fant poiskal dekle. V našem sorodstvu smo imeli primer, ko je hčerka odraščala samo z mamo in ni poznala očeta. Ob tem primeru sem dodobra spoznal, kako zapletena je lahko simbioza med otrokom in roditeljem."

Cvetka: "Ja, tudi o tem smo govorili. Svetovala sem jima, naj poskusita kdaj iti na počitnice vsak po svoje."

Ingrid: "Zanima me, kako ocenjuješ njuno zrelost. Kdo je po tvojem mnenju bolj zrel, mati ali sin?"

Cvetka: "Ne bi mogla reči, toda sedaj sem pomislila, da je sin bolj zrel."

Jack vpraša Cvetko: "Kako ste zadovoljni z našim pogovorom?"

Cvetka: "Zelo sem zadovoljna, da sem lahko predstavila svoj primer in da ste me razumeli, vendar mislim, da je mamina skrb za fanta pravzaprav upravičena tudi iz drugih razlogov. Prej nisem povedala, da je imel fant v otroštvu epileptične napade."

Srečko: "Pri delu s takimi primeri je zelo koristno branje Franklove knjige *Zašto se niste ubili*."

Pavel (psiholog): "Ne vem, ali ste se sploh odločili, komu boste pravzaprav terapevt, ali materi, ali sinu, ali obema?"

Cvetka: "Razumeti morate, da je od dogodka, o katerem sem govorila, minilo že skoraj eno leto. Na šoli sem edina svetovalna delavka, vpisanih pa je 1200 učencev. Samo v zadnjem šolskem letu sem obravnavala pet poskusov samomorov. V takih razmerah ne morem terapevtsko delati z

nikomer."

Jack: "V takih razmerah bi morda prišlo v poštev delo s skupino."

Ingrid: "Morda bi prišlo v poštev tudi delo z obema skupaj."

Cvetka: "To pa ne. Večkrat sem imela pogovor z enim in večkrat z drugim na štiri oči, večkrat pa sem se srečala tudi z obema skupaj. Zagotavljam vam, na štiri oči je vsakdo od njiju čisto drug človek kot takrat, ko se z njima pogovarjam skupaj."

Jack: "Namesto da bi Cvetki poskušali sugerirati, kaj naj dela, predlagam, da se sama odloči, kakšen odnos in kakšno vlogo bo prevzela v prihodnosti. Po mojem mnenju je ključno vprašanje, kako jo ta dva potrebujeta. Morda se bodo njuni odnosi zadovoljivo razvijali naprej, toda iz tega, kar nam je Cvetka povedala, imam vtis, da tako mati kot sin potrebujeta Cvetkino pomoč."

Cvetka: "Mislim, da se zdaj stvari precej dobro urejajo same po sebi."

Srečko: "Iz svojih izkušenj lahko rečem, da je samomor zelo težko preprečiti."

Pavel: "Jaz se sprašujem, zakaj nam je Cvetka sploh predstavila ta primer. Po mojem mnenju čuti strah, da ni naredila vsega, kar bi morala."

Cvetka: "To je res. Nisem povsem gotova, da sem problem zadovoljivo rešila."

Jack: "Po mojem mnenju ni problem le to, ali stranka potrebuje terapevta. Za nas, tukaj in sedaj, je pomembno tudi to, ali Cvetka potrebuje nas, in s tem vprašanjem se sedaj obračam na skupino. Želim, da kot opazovalci poveste, kako vidite odnos med skupino in Cvetko." - Pri tem se je Jack ozrl na tiste od prisotnih, ki so sedeli v drugi vrsti, ker so v skupini sodelovali prvič - na začetku so se strinjali s tem, da bodo imeli vlogo opazovalcev.

Tončka (psihologinja): "Po mojem mnenju se ponavlja scenarij "bodi popoln". Ta scenarij je značilen za družino, o kateri je Cvetka govorila, in tudi mi pričakujemo od Cvetke, da je popolna, pa tudi ona misli, da mi pričakujemo od nje, da mora biti popolna."

Anica (svobodni poklic, umetnica): "Jaz sem doživela pogovor precej podobno kot Tončka. Cvetka nam je zelo nazorno opisala problem. V tem sem doživela neko lepoto, prav bolečo lepoto, da mi je težko zdržati."

Joško (delovni terapevt): "Mislim, da je skupina tu sodelovala bolj na intelektualni ravni z dajanjem nasvetov. Cvetka je v nekaterih trenutkih izrazila globoko čustveno prizadetost in meni ni jasno, kakšen je njen transfer z mamo in sinom."

Saša (psihologinja): "Ko sem vas poslušala, sem bila pozorna predvsem na vaše komentarje v zvezi z mamo. Zaznala sem veliko agresivnosti proti mami. Od časa do časa se mi je zdelo, kot da vsakdo govori o svoji mami.

Zdi se mi, kot da je večina apriorno negativno naravnana do mame."

Jack: "Rad bi vam rekel nekaj besed o tem, kaj taka skupina sploh lahko nudi posamezniku. Mi ne moremo Cvetki nuditi kakšnih navodil, ali idej, ali predstav o tem, kaj naj dela. Mi Cvetki tudi ne moremo olajšati njenih občutkov. Ta pogovor v skupini ni pogovor znanstvenikov, ampak je pogovor ljudi. V tem pogovoru se je po mojem mnenju pokazalo, kako težko je človeško razumeti primer samomora. Mislim, da v tem trenutku ne bi bilo pametno vprašati Cvetke, kaj bo jutri naredila, ko bo zopet na svoji šoli, v svoji pisarni, in ko se bo spet srečala s fantom. Vi potrebujete čas. Lahko bi rekel, da morate vse skupaj prespati. Če bi naša skupina trajala dalj časa, če bi se ponovno srečali čez en teden ali mesec, bi vas lahko ponovno vprašali, kaj ste naredili, kako vam je šlo. Žal za to ne bomo imeli priložnosti. Zato vam v tem trenutku lahko rečem, hvala za vaš primer in vzemite si čas, da boste naredili to, kar je v vaših močeh."

Cvetka: "Zanimivo. Mislila sem, da ste me vprašali, kakšen je moj načrt dela in kako bom jutri pomagala temu fantu in njegovi mami in zdelo se mi je, da vam ne morem odgovoriti. Sedaj, ko ste mi rekli, da me ne sprašujete, kaj nameravam narediti, mi je nenadoma postalo jasno, da bom poklicala mater takoj, ko se vrnem domov, in da jo bom vprašala, ali potrebuje pomoč."

Jack: "No, zanimivo. Tudi jaz sedaj vem nekaj več o tem, kaj bi naredil v tako zapletenem primeru, kakor je ta, o katerem smo razpravljali."

Cvetka: "Vsem skupaj se lahko zahvalim. Res sem zadovoljna. Pričakovala sem več kritike, naletela pa sem na razumevanje."

Jack: "Jaz sem v skupinah pri Balintu večkrat pridobil, ko sem slišal, kako govorim. Če bi sam razmišljal o primeru, včasih ne bi prišel do tako jasne misli, kot sem jo izrekel v skupini."

Cvetka: "Zame je bila ta skupina še posebno pomembna, ker živim v malem kraju, kjer nimam možnosti za strokovne pogovore z nikomer."

Jack: "To lahko razumem. Mi smo začeli supervizijsko skupino z Balintom pred tridesetimi leti. Dve leti smo se sestajali dvakrat na teden."

Cvetka: "Ko to slišim, mi je kar hudo. Predstavljamte si, da včasih ne morem spati, in potem pozno ponoči, opolnoči sama zase pišem o svojih izkušnjah."

Jack: "Resnični prispevek skupine je to, kar ste vi lahko povzeli iz pogovora. Ko se boste zopet srečali s tem fantom ali z njegovo mamo, dobro opazujte. Ne zapirajte oči in ne mislite preveč na to, kaj narediti. Ko se boste odločali, glejte z odprtimi očmi, kaj se dogaja. Važno je, da vidiš, kaj je mogoče spremeniti. Jaz večkrat citiram Balinta, ki nam je vedno znova govoril, da po njegovem sploh ni slabo, če zdravnik bolniku predpiše zdravilo, narobe pa je, če mu da samo zdravilo in nič drugega. V vođenju

Balintovih skupin se je v zadnjih dvajsetih letih veliko spremenilo. Sprva smo mislili, da lahko tako skupino vodi le usposobljen analitik. Potem smo odkrili, da je dogajanje v skupinah kompleksnejše, da skupine služijo usposabljanju in raziskovanju. Sedaj pa vedno bolj spoznavam, da se na podobnih skupinah, kot je bila naša, vedno naučim česa novega. Spomnim se, kako je Balint opisoval vlogo vodje. Po njegovem naj bi bil supervizor, demonstrator, inspirator pa tudi filozof."

• • • • •

Ko sva se po skupini srečala, je Bernard izrazil zadovoljstvo nad skupino in obljubil, da bo po zapiskih rekonstruiral njen potek. Ko sva kasneje z željo, da bi pripravila članek za zbornik, spravila ta zapis na papir, sva se nekoliko razočarano spogledala. Naenkrat nisva mogla dojeti, iz česa je takrat izviralo zadovoljstvo in prepričanje, da je dogajanje v skupini vredno objave v zborniku. Zazdelo se nama je, da je proces potekal precej zmedeno in da skupina ni prišla do zaključka, ki bi odtehtal težo obravnavane snovi. Potem pa sva se vprašala, ali ni morda vzorec te skupine na nek način odsev zelo razširjenega slovenskega vzorca, ko se srečujemo z vprašanji in dejstvi, povezanimi s samomorom. Za to problematiko lahko rečemo, da dobesedno prepaja naš duhovni prostor. Kamorkoli se ozreva, bodisi po sorodniških povezavah, po znancih, po zdravniških vrstah ali med psihologi, ali če se spomniva na kolege ali asistente in profesorje s fakultete, na svoje učitelje, da seveda ne omenjava svojih strank in njihovih povezav, povsod zadeneva ob senco samomora. Večkrat sva že razmišljala, *zakaj* je do tega v določenem primeru prišlo, in na koncu seveda brez jasnega odgovora pristala v nekakšni ohromelosti. Iz nje sva lahko potem večkrat prišla le s "skokom" (npr. v pridnost), ki je odrinil, odpisal to neprijetno dejstvo slovenske usode. Kako naj torej iščemo konstruktivne odgovore na vprašanje samomora, če najprej ne pokažemo, kako na tipično slovenski način obravnavamo to vprašanje, ki mnogim Slovencem predstavlja gordijski voz - bolj ko ga želimo razvozlati, bolj se nam nabirajo novi in novi vozli. Zato bralca vabiva, da se še enkrat skupaj sprehodimo po stopinjah zapisa srečanja Balintove skupine.

Cvetka začne s ponudbo, da bi "prikazala *svoje delo s srednješolcem*". Nato zelo nazorno in slikovito opiše fantov poskus samomora in nekatere okoliščine tega dejanja, nič pa ne pove o "*svojem delu s srednješolcem*", kot je to obljubila na začetku. Jack jo trikrat povabi k temu, a ona spet nadaljuje opisovanje novih detajlov o fantu in njegovih odnosih s pomembnimi bližnjimi. Nato Jack naredi potezo, s katero Cvetki onemogoči, da bi skupino še naprej zaposlovala z naštevanjem novih podrobnosti. Pahne jo v

poslušanje, v molk in ji omogoči premislek. Hkrati je ne zapusti, obrne se na skupino in jo prosi za pomoč na posreden način, tako da bi vsak udeleženec skupine povedal, *kaj bi kdo delal s fantom na Cvetkinem mestu*. Ko je skupino povabil k sodelovanju, se je s pogledom in pozornostjo ves čas vračal k Cvetki. Srečko nato pove komentar, ki je presenetljiv ("vsakomur si nekaj dala"), saj ni imel še nobene informacije o tem, kaj je Cvetka v tem primeru *delala* oz. (ne)dajala. Skupini je res dala nekaj pomembnega, spregovorila je o temi vzbujajoči bojazen, hkrati pa je s strokovnim načinom predstavitve tudi zakrila sleherno bojazen in je torej to, kar je dala, istočasno tudi izničila. Nihče v skupini, tudi Srečko ne, pa ne odgovori na Jackovo vprašanje, torej nihče ne pove, *kaj bi delal na Cvetkinem mestu*.

Nato Jack postavi članom skupine nemogoče, paradoksalno vprašanje (glede na informacije, ki so jih v tistem trenutku imeli), "kaj je Cvetka naredila za izboljšanje", in jih še enkrat povabi, da povedo, *kaj bi naredili na Cvetkinem mestu*. Vzorec se nadaljuje tudi ob Marijinem prispevku in nato tudi Jack prizna, da nima ideje, *kaj bi v tem primeru naredil*. To intervencijo razumeva tudi kot dovoljenje, da je strokovnjak lahko v kakem trenutku "neveden". Potem pa spet, četrtič, ponovi svoje vprašanje Cvetki in tokrat prvič dobi odgovor. Ta trenutek je zanimiv, saj Cvetka prvič spregovori o tem, *kaj je delala*. Jack njen odgovor takoj povzame. S tem da vsem članom skupine vedeti, kako je razumel Cvetkin odgovor, verjetno pa v tem lahko zaznamo tudi potrdilo, da tak način odgovarjanja ustreza njegovim vprašanjem. Vendar se Cvetka vseeno takoj opraviči in s tem nakaže, da ni naredila toliko, kot bi morala, ker "ni imela veliko časa". Glavni krivec za to je njena ustanova, "na šoli je ogromno problemov". Cvetka potem takoj poda svojo definicijo vloge, ki jo je opravila v tem primeru - "nisem bila terapevt, ampak zgolj sočlovek". Jack s svojim vprašanjem nato spet nadaljuje v svoji smeri, namreč, *kaj je Cvetka v danem primeru delala*, s tem da izhaja iz njenega odgovora. Če je bila "sočlovek", naj pove, kakšen je bil tip njene sočloveške vloge: "mama, teta ali stara mama"? S tem je Jack pripeljal Cvetko do konca, ko so izčrpane vse možnosti navajanja možnih oznak za tipe odnosov. Ni ji preostalo drugega, kot da je z navajanjem materinega mnenja opisala delček svojega ravnanja (vedenja) v odnosu s fantom. Potem je spet, zato da je spregovorila nekaj besed o svojem ravnanju, potrebovala psihiatra (oz. razliko med njegovim in njenim ravnanjem) - "fantu sem ves čas posredovala občutek, da je zame pomemben le on (...) pogovarjala sva se o tem (...)". Potem s Srečkovno pomočjo spet zdrzne v neko možno tipološko označevanje odnosa in interpretacijo problema.

Ko sva takole rekonstruirala del skupinskega pogovora, je Bernard

pripomnil, da se strinja s Tončkino pripombo pred koncem pogovora, da je Cvetka poskušala delovati kot popolna psihologinja, ki po eni strani navaja podrobno anamnezo, po drugi strani pa delo s fantom označi z zelo skromno oznako, ko pove, da je bila le "sočlovek". To si morda lahko razlagamo tudi tako, da je bila Cvetka tako fascinirana s temo (samomor), da je v Jacku zmerom znova videla profesorja, ki jo bo kritiziral. Ko se pogovarjamo o samomoru, smo verjetno vsi človeško prizadeti, a prav zato Slovenci ob sebi ali v sebi hitro začutimo strogega profesorja, ki zastavlja strokovne uganke in nas odvrča od človeških občutkov in dejanj.

Miran je nato v najinem pogovoru opisal začetne izkušnje, ko se je v letih 1985/86 srečal s sistemskim pristopom na seminarjih Grahama Barnes:

"Eno prvih (paradoksnih) navodil, ki nam jih je za delo v malih skupinah dal Barnes, je bilo, da naj ne interpretiramo - ne sebe, ne drugih, ne interakcije v skupini, ne primerov, o katerih so posamezni člani skupine govorili. Namesto tega nas je prosil, naj bomo pozorni na neverbalne znake pri sebi in drugih, naj npr. medsebojno usklajujemo ritem dihanja, naj poskusimo zagledati, *kako* se kaka tema v skupini organizira, kakšen je vzorec interakcije v skupini, *ne* da bi ga interpretirali itn. Ko smo poskušali to izpeljati, smo doživeli zelo velike težave. Še sedaj se spominjam mučnih trenutkov, ko smo se počutili dobesedno hromi, goli in bosí. V skupini je bila tudi psihiatrinja, ki se je usposabljala iz psihoanalize in skupinske analize po Foulkesu v Zagrebu. Imela je občutek, da se ji ruši svet oz. vse tisto, kar je bilo v njeni edukaciji iz skupinske analize na piedestalu - interpretiranje, analitično seciranje celote na majhne dele v skladu s psihoanalitičnim modelom. Hkrati je sčasoma izražala vse več olajšanja in v skupini je začela pripovedovati vse več zgodb o svojem delu, pa tudi o odnosih v svoji družini, kjer je doživljala trenutke navdiha, spontane kreativnosti, ko je na trenutke zadihala s polnimi pljuči, ko je življenje v njej sami ali v kakem zanjo pomembnem odnosu za nekaj trenutkov 'zapelo', se pokazalo v pretresljivi globini ali pa tudi šaljivih preskokih. Podobno se je dogajalo drugim v skupini. Namesto da bi kazali s prstom drug na drugega, češ, to je pa pri tebi to in to (npr. projektivna identifikacija, edipska rivaliteta, simbioza), smo napletali zgodbo za zgodbo, iz našega spomina so se luščili pomembni kosi naših doživetij na nov in nepričakovan način, kakor da bi zavel svež in osvežujoč vetrič v postano, negibno ozračje poletnega dne. Namesto da bi v sebi in drugih prepoznavali vedno znova enake obrambne mehanizme, so nas presenečale sveže domisljice in široka paleta občutkov in čustev, od tihe žalosti do bučnih

salv smeha, pa ne samo na tuj račun. Zanimivo je tudi to, da se psihiatrinja svoji psihoanalitični edukaciji ni odrekla, ni je izbrisala, pač pa jo je začela organizirati na nov način. Na koncu smo prišli do spoznanja, da brez interpretiranja ne gre. Tako kot ni možno ne komunicirati, ni možno ne interpretirati, vendar pa je bistveno, *kako* interpretiramo."

Bernard se je vrnil k doživetju, ob katerem si je večkrat zastavil vprašanje, kaj sploh počnem, kaj pravzaprav delam. To je bil dogodek na taboru v Martuljku leta 1978. Nastal je velik problem v zvezi z nepospravljenostjo šotora, v katerem sta bila Vito in Zoran (sicer dva od osrednjih "ta starih" prostovoljnih sodelavcev, študentov na taboru). Taborniki so očitali študentom - prostovoljnim sodelavcem, da na ta način rušijo disciplino, Vito in Zoran pa sta jim vračala s tem, da sta njihov način označevala za nesprejemljivo avtoritarnost in opozarjala na številne nedoslednosti v govorjenju "starih tabornikov". Konflikt se je zaostroval do te mere, da so se pričeli tudi otroci postavljati na eno ali drugo stran, zdelo se je, da je možno le dvoje: ali bosta Vito in Zoran morala oditi s tabora ali pa bomo t.i. "socialci" naredili "revolucijo in prevzeli oblast". Razčiščevanje se je pričelo, ko sem opozoril, da razmetani šotor nikomur ne daje pravice, da njegovega uporabnika imenuje "narkoman". Podobno sem skušal tudi na drugi strani pokazati na razliko med fašističnimi metodami in vzdrževanjem vsakdanjega reda. Konflikt se je potem iztekel v to, da so si vsi ogledali šotor, ki je bil res neverjetno razmetan in poln umazanije. Otroci so v smehu spraševali Vita, ali je to naredil nalašč, jaz pa sem ponavljal, da v tako razmetanih šotorih ne bi mogli preživeti. Zoran je pričel z "rahlim urejanjem", Vito pa je z navdihom govoril o tem, da se s tem, ko se postavlja red in čistočo za osrednji vrednoti, res lahko izgubi občutek za lepo in človeško dobro življenje. Taborniki so se strinjali s tem, da smo vsi po malem zastrupljeni z nekim "masturbatorskim" načinom vzdrževanja reda. Napetost je popustila, bilo je veliko smeha in pogovorov v manjših, spontanah skupinicah. Zvečer me je poiskal Zoran. Želel je preveriti, kaj so pomenili moji posegi v konflikt. Začel je pri Foucaultu in pri tem, da si taborniki očitno prizadevajo za "zaslužnjevanje oz. discipliniranje teles". Čeprav nisem vsega prav dobro razumel, sem odgovoril, naj si skuša predstavljati Foucaulta med nami, kako si ogleduje razmetani šotor, in naj mi pošteno odgovori, kaj bi mu odgovoril spoštovani avtor. Odgovor je bil presenetljiv in je prišel kot iz topa: "Jasno je, da se v taki svinjariji ne da živeti!" Potem sva se oba smejala, Zoran pa mi je dal feedback, ki ga ne morem pozabiti: "Veš, večkrat se sprašujem, ali si ti politik ali psiholog. Zdi se mi, da vedno, ko na taboru naletiš na psihološke probleme, deluješ predvsem kot spreten politik." Potem je v smehu dodal, da mu ni jasno, ali mu je ta moj način všeč ali ne.

Na tem mestu se nama zdi potrebno podrobneje zarisati teoretični okvir najinega komentarja. Na dogajanje v Balintovi skupini si dovoljujeva pogled skozi prizmo *sistemske-kibernetičnega pristopa*. Sistemska avtorja in terapevta B. P. Keeney in J. M. Ross (1985) sta uvedla kot pomembno za opisovanje medosebne komunikacije razlikovanje med *semantičnim* in *interakcijskim* referenčnim okvirom. Semantični okvir pomeni, da na komunikacijo gledamo v smislu njenega pomena, interakcijski pa, da komunikacijo raziskujemo v smislu organizacijskih zaporedij. Če denimo terapevt razlaga svojemu supervizorju, *zakaj* ima bolnik kak problem, *zakaj* je naredil to ali ono (npr. poskušal samomor), *zakaj* meni, da ima določene težave pri vodenju tega bolnika, potem je to semantični okvir. Če pa terapevt opisuje, *kaj* se je dejansko dogajalo v poteku psihoterapevtske obravnave, tako da specificira *kdo je kaj in kdaj komu naredil*, je to interakcijski okvir. Vsi terapevti postavljajo vprašanja, v katerih se stalno prepletata oba okvira. Prvi okvir nam omogoča priti do formalnega teoretičnega razumevanja, v drugem pa sta glavni namen praktični nasvet in strategija za organiziranje akcije pri vodenju terapije. V semantičnem okviru gledamo na komunikacijo tako, kot da je njen smisel iskanje pomena v mreži razpoložljivih pojmov za označevanje "takih stvari". V interakcijskem okviru pa je pomen komunikacije v določenih organizacijskih zaporedjih, ki so smiselna sama na sebi kot tisto, kar se človeku ali z njim dogaja, se pravi, kar človek neposredno doživlja.

Če gre za *semantični okvir*, teče pogovor tako, da iščemo primerno ime za opazovano dogajanje. S prstom kažemo drug na drugega, češ, to je pri tebi to in to (npr. "projektivna identifikacija", "edipska rivaliteta", "simbioza" ipd.). To nas lahko pelje k vedno večjim posplošitvam, tako da pridemo do temeljnih tipologij, kot so: to je psihoanalitični postopek, to je sistemski pristop, to je demokratični način reševanja konfliktov, to je zavzemanje za avtoritarnost itd. Ko pridemo v označevanju tipov do neke točke, se praviloma zgodi, da začutimo potrebo po "konsekventnem ravnanju", in zdi se, kot da iz nekih oznak logično sledijo določene držbe v medosebnih odnosih.

Če gre za *interakcijski okvir*, pa teče pogovor tako, kot da ni pomembno, kako se kaj imenuje, ampak predvsem to, kaj kdo komu dela. Tako kot je rekel Miran: "Namesto da bi kazali s prstom drug na drugega, češ, to je pri tebi to in to, smo napletali zgodbo na zgodbo, iz našega spomina so se luščili pomembni kosi naših doživetij na nov in nepričakovan način..." Seveda tudi takšno dogajanje ne more teči v neskončnost, ne da bi se na neki točki vprašali, kako bi lahko imenovali to, kar se med nami dogaja. Ali je to zabava, sproščen razgovor, brainstorming ali pa sestavni del kakega skupinskega dela, ki pomeni iskanje v razvijanju demokratičnih oblik

sodelovanja? Od tega, kakšna oznaka se nam pokaže za umestno, je velikokrat odvisno naše počutje in seveda tudi to, kakšne izkušnje lahko izluščimo iz sedanjih ali nekdanjih doživetij. V skladu s Keeneyem in Rossom bi lahko rekla, da je bila novost v interpretiranju, ki sva se je naučila na Barnesovih seminarjih, to, da smo vanj vgradili stalen (korektivni) mehanizem: Kako je v mojo interpretacijo ta trenutek vpleten interakcijski okvir? Čemu služi moja konstrukcija v interakciji, odnosih tu in zdaj, kaj zbuja pri meni in drugih? Je npr. kot rdeča krpa biku povabilo drugim v boj ali pa zbuja zmedo, v kateri se ljudje sesedajo sami vase in molčijo? S tem se je na Barnesovih seminarjih udeležala *nova paradigma*, za katero sta se med drugimi zavzemala tudi Michael Balint in Gregory Bateson. Heinz von Foerster (po Keeneyju in Rossu, str. 14) je opozoril, da je značilnost Batesonove komunikacijske paradigme to, da je "zanemarjal semantične povezave" in ljudi opozarjal na tisto, kar je imenoval "strateške, politične, funkcionalne, interakcijske posledice" komunikacije. Meniva, da so bila Balintova opozorila podobna.

Keeney in Ross sta svoje razlikovanje med semantičnim in interakcijskim referenčnim okvirom povezala tudi z razlikovanjem

"(...)Warrena McCullocha med dvema vidikoma sporočila - '*poročilo*' in '*ukaz oz. povelje*'. Gregory Bateson je definiral poročilo kot komunikacijo, ki opisuje pretekle dogodke; povelje pa kot komunikacijo, ki predpisuje prihodnje dogodke. Sporočilo '*Zunaj dežuje*' lahko razumemo kot opis tega, kar se dogaja, ali pa kot predpis prihodnjega dejanja - npr. '*S sabo moram vzeti dežnik.*' (prav tam, str. 18-19.)

Nato pravita, da so Paul Watzlawick, Don Jackson in Janet Beavin Batesonovo definicijo preoblikovali v aksiomatski izrek, ki pravi, da ima vsaka komunikacija *odnosni* in *vsebinski* vidik (ta izrek literatura večkrat imenuje drugo Watzlawickovo komunikacijsko pravilo). Čeprav se odnosnega vidika komunikacije pogosto ne zavedamo, je ključ za razumevanje oz. sprejemanje vsebine. Občutljivost za odnosni vidik komunikacije nas lahko pripelje na raven *metakomunikacije*, to je na raven *pogovora o pogovoru*.

Morda je najpomembnejši prispevek začetnikov skupinskega dela k razvoju terapevtskih oblik dela ravno senzibilizacija za "*dogajanje v skupini tu in sedaj*", tj. za način, kako je mogoče opredeliti interakcijski referenčni okvir komunikacije. Tako smo delali tudi člani zgoraj opisanih seminarjev kibernetike psihoterapije pri Grahamu Barnesu, ko smo dali prednost medsebojnemu dogovarjanju. Vendar smo člani skupine na koncu ponovno prišli do vprašanj, kako se imenuje to, kar smo delali. Znašli smo se na točki, na kateri smo z interpretacijo dogajanja preskočili vsak v svoj semantični okvir. Hkrati je Barnes kazal tudi na možnosti uporabe teorije kibernetike drugega reda za razvijanje ustreznih semantičnih okvirov.

Meniva, da bi razgovor v zgoraj opisani skupini lahko potekal tako, da bi imela Cvetka še več priložnosti za izražanje svojega poznavanja fantovega in materinega življenja. Tak potek bi bil toliko verjetnejši zaradi fascinacije skupine ob odpiranju vprašanj v zvezi s smrtjo. In Jack bi nam lahko pomagal kot profesor, ki pozna vse fineše gibanja v labirintu strokovnih pojmov, in bi nam pokazal pot do zanesljivega in veljavnega poimenovanja stvari, o katerih je govorila Cvetka, morda pa tudi do jasnega poimenovanja tega, kar se je dogajalo med nami. Vendar pa je posegal v dogajanje tako, da je spraševal bolj po tem, kar je kolegica *delala*, kot pa po tem, kako se to *imenuje*. Ko je kljub njegovim posegom nadaljevala pripovedovanje podrobnosti o stranki in njenem družinskem sistemu, tega ni označil za "izogibanje", "togost" (perseveriranje) ali pa celo za njen "odpor", ampak je poskušal najti tak *strateški oz. interakcijski* prijem, s katerim bi dosegel premik, ki bi ustrezal njegovim strokovnim namenom.

Meniva, da je zlasti v zvezi s temo samomor pomembno paziti na razlikovanje med navedenima vrstama referenčnih okvirov. Za primer lahko vzamemo intervju z znanim italijanskim pisateljem Albertom Moravio, ki so ga med drugim tudi povprašali, ali je kdaj mislil na samomor. Pisatelj se je razgovoril, da se mu je ta misel vsiljevala leta dolgo. Ker pa se teh misli na srečo ni rešil z dejanjem (samomorom), se je nanje navadil tako kot na druge "neljube navade", ki se jih tudi ni mogel otresti. Ko se je je navadil, se mu je posvetilo, da ima misel na samomor še drug, in to povsem drugačen pomen. Ugotovil je, da je, dokler se nanjo ni navadil oz. je ni sprejel, v njegovem notranjem dialogu predstavljala točko, na kateri iz interakcijskega okvira ni mogel preiti v semantični okvir, da bi lahko našel več pomenov te misli. Ko je misel na samomor sprejel kot opis, ki pokriva določene trenutke (v tem primeru skoraj) nezdružnega doživljanja, in spoznal, da se v takih trenutkih pač ni znal izraziti na drugačen način, kot da se mu je prikradla misel na samomor, je v trpljenju lahko prepoznal dragoceni utrip življenja. Misel na samomor je govorila oz. sporočala nekaj o življenju. S tem seveda ni našel čudežnega sredstva za zmanjševanje trpljenja, ampak je odkril, da ima tudi pri srečevanju s trpljenjem na razpolago veliko različnih možnosti, ki pomenijo ustvarjalno sprejetje in odgovore tudi na najtežje izzive življenja. Misel na samomor lahko celo pomeni enega od takih ustvarjalnih odgovorov, ki odpre možnost preživetja.

Pri socialnem, vzgojnem in psihoterapevtskem delu se srečujemo z neizogibno presojo o naravi referenčnega okvira naših komunikacij. Ker sta oba okvira vedno prepletena, poteka vsako razmišljanje o interakcijskem okviru v določenem semantičnem okviru in obratno. Interakcijski okvir kaže na kibernetično organizacijo komunikacije v človeških odnosnih sistemih. Med obema okviroma je *rekurziven odnos*, tj., vsak je lahko okvir drugemu.

Keeney in Ross tudi opozarjata, da včasih pride do napak v kategorizaciji (ali do napačnega določanja logičnih tipov), ko terapevti razpravljajo o semantičnem okviru, kot da bi šlo za interakcijski okvir, ki tvori njegov kontekst. Še bolj nevarno je, če strokovnjaki zaradi občutka lastne strokovne premoči vztrajajo pri ravnanju, ki ustreza lastni razumsko predpostavljani opredelitvi referenčnega okvira določenega komunikacijskega dogodka. Poznava primer, ko je učenec šolsko psihologinjo večkrat izsiljeval z grožnjo, da se bo ubil. Ona se je teh groženj resnično ustrašila in si je zato zelo prizadevala, da bi učencu pomagala, vendar so se stvari vedno bolj zapletale. Nekega dne je psihologinja učenca soočila s svojim drugačnim pogledom in stvari so se presenetljivo premaknile na bolje. Ko je isti učenec leto kasneje prišel na dan z novo grožnjo, tega nihče več ni vzel resno, vendar se je tokrat potek dogodkov tragično zaobrnil. Danes lahko razumeva ta primer kot problem lažne gotovosti, ker psihologinja ni dovolj prisluhnila svoji intuiciji in tako ni opazila, da je bila otrokova izjava tokrat v drugačnem referenčnem okviru. Meniva, da zgornji primer kaže na to, da je pomembno vedno znova poiskati ustrezen referenčni okvir za reflektiranje lastnih dejanj. Tako lahko pridemo do tega, da imamo ogledalo, v katerem se pokaže bistvena razlika med različnima kontekstualnima okviroma na videz enakega dogodka.

Vzemimo za primer stavek, ki ga izreče stranka: "*V zadnjem tednu sem vsak dan razmišljal o samomoru.*" Po eni strani je to poročilo o strankinem doživetju (opis vsebine), po drugi strani pa implicitno predlaga oz. ukazuje, da mora terapevt s tem v zvezi nekaj narediti (odrejanje odnosa). Če pa ta stavek pogledamo kot del pogovora s terapevtom, ugotovimo naslednje:

Terapevt: "Zakaj ste prišli na terapijo?"

Stranka: "*V zadnjem tednu sem vsak dan razmišljal o samomoru.*"

Terapevt: "Kaj mislite s tem, ko rečete 'razmišljal o samomoru'?"

Izberemo lahko perspektivo višjega reda, ki imenuje komunikacijski referenčni okvir, v katerem se dogajajo ti stavki. V tem primeru lahko vidimo te stavke v semantičnem referenčnem okviru, ki zahteva in določa pomen. Pomen "razmišljal o samomoru" lahko npr. sega od bilančnega, skrajno resnega pola do pola, ki pomeni poigravanje, zbujanje pozornosti z zelo majhno samomorilno ogroženostjo.

Referenčni okvir pa bi bil drugačen, če bi bil strankin stavek del naslednjega pogovora:

Terapevt: "Kako pogosto mislite na samomor?"

Klient: "*V zadnjem tednu sem vsak dan razmišljal o samomoru.*"

Terapevt: "Kdo razen vas prvi zve za te misli?"

Strankine in terapevtove stavke lahko zdaj zagledamo kot dogajanje v interakcijskem referenčnem okviru. Interakcijski okvir omogoča pogled na to, kako je komunikacija organizirana v socialnem kontekstu. Kadarkoli

terapevti (ali supervizorji, vodje Balintovih in drugih skupin) sprašujejo na tak način, da razkrivajo reakcije ljudi na reakcije drugih ljudi, delajo v interakcijskem okviru. Sistemski pristop daje velik poudarek prav temu, torej osvetljevanju socialne organizacije simptomatske komunikacije. Še posebno se je uveljavila metoda t.i. *cirkularnih vprašanj* po milanskem modelu sistemske družinske terapije Mare Selvini-Palazzoli in sodelavcev. Tako npr. po tej metodi terapevt vpraša moža: "Kaj naredi žena, ko se vi začnete jeziti na hčerko, ker noče jesti?" S tem se pogovor zadrži v interakcijskem okviru, saj bo mož verjetno dal preprost in dokaj natančen odgovor o ženinem vedenju, npr. da je tiho, da začne z žličko hraniti mlajšega sina ali pa odide k posodi v kuhinjo in začne pospravljati. Če bi naravnost vprašal ženo: "Kaj naredite, ko se vaš mož začne jeziti na hčerko?", pa bi pogovor precej verjetneje zdrsnil v semantični okvir, npr. mati bi začela razlagati, kako je po svoji naravi mirnejša in je že večkrat razmišljala, ali je to dobro in ali ni povezano z značajem njene matere, ki je bila pasivna in odvisna od svojega moža, nato pa bi vprašala terapevta, ali morda ne misli, da v tej družini preveč požira, je preveč tiho itn.

Semantični in interakcijski referenčni okvirji bistveno določajo vsako komunikacijo, ne glede na to, ali se tega zavedamo ali ne. Tudi če se ljudje te razlike ne zavedajo, se interakcijski okvir večkrat skriva za semantičnim in obratno. Zavestno prizadevanje po upoštevanju razlike med obema vrstama referenčnih okvirov in po razjasnjevanju možnosti, ki iz tega izhajajo, bistveno povečuje verjetnost ustreznega odgovora na kompleksne življenjske situacije. Kibernetika psihoterapije odpira možnosti novih pogledov na dogajanje in narekuje potrebo po stalnem *samokorektivnem mehanizmu*, ki strokovnjake (ne le psihoterapevte, ampak vse, ki strokovno delajo v medčloveških odnosih, torej tudi socialne delavce, pedagoge idr.) navaja, da v komunikaciji s stranko pozorno sledijo opredelitvam referenčnih okvirov tu in sedaj in da izhajajoč iz tega ohranjajo svojo iniciativo v fleksibilni uporabi različnih perspektiv, ki jih okvira omogočata. S tem se vsi sodelujoči v komunikaciji izognejo iluziji končnega odgovora (končne definicije stanja, končne diagnoze, odkritja končnega vzroka) in ohranjajo odprtost za kreativno iskanje vedno novih odgovorov na kompleksnost situacije tu in sedaj.

Naj povzameva dopolnjujoča se razlikovanja raznih do sedaj omenjenih avtorjev sistemskega pristopa. Podala jih bova v obliki polarnosti oz. kibernetičnih komplementarnosti:

poročanje	~	poveljevanje
vsebina	~	odnos
semantika	~	interakcija
razumevanje	~	praktična strategija

tuhanje ~ spreminjanje odnosov
 opredelitev oblike ~ opis procesa

Kot sva že poudarila, ne gre za izključujoče se polarnosti, temveč za dopolnjujoče se vidike, ki so v rekurzivnem odnosu.

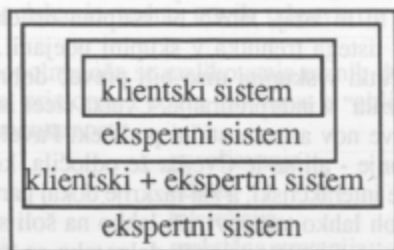
Če se zdaj, sistemsko teoretsko podkovani, z zgoraj navedenimi optičnimi pripravami za razlikovanje povrnemo k zapisu Balintove skupine, lahko pokaževa na kreativno drugačnost vzorca procesa, ki je potekal v skupini. Jackova smer na tej seansi je smer interakcije oz. njegov referenčni okvir je interakcijski, saj vztrajno išče informacije o odnosu med komunicirajočima, Cvetko in fantom, in hkrati vabi druge člane skupine, naj povedo, kaj bi naredili na njenem mestu, ne pa, kaj si o njej in fantu mislijo, kako si odnos razlagajo. Člani skupine pa so stalno drseli v semantični okvir, v interpretiranje, dajanje informacij, v vsebino sporočil in zameglevali politično-strateške vidike razvoja medsebojnih odnosov v zgodbi o pomoči fantu in njegovi mami pa tudi v aktualni skupinski situaciji. Tako npr. Jackovo vprašanje, kakšno vlogo je zavzela v odnosu do fanta, skupina spet uokvirja semantično in ne interakcijsko, kot je verjetno želel Jack. Cvetka in skupina tako spet postopoma zdršita v interpretiranje. Cvetka sicer pove, da je fanta "vzela resno" in da se je "psihiater šalil", vendar spet ni nobenega konkretne, specifičnega opisa, kaj je naredila, rekla fantu ona in kaj je naredil, rekel psihiater, da je fant to označil s "šalil se je". In kaj pomeni za Cvetko, da ga je vzela resno? Ji je to omenil fant sam? Srečkovo vprašanje je glede tega res provokativno, vendar po najinem mnenju ne za Cvetko, temveč za Jacka, spet se namreč zoperstavi Jackovim prizadevanjem, tako da odpelje pogovor od tega, "kaj se je *dogajalo* v terapevtskem odnosu, kaj je Cvetka *naredila* in česa ne, kaj bi lahko *naredila*", k temu, kako si lahko *razlagamo* fantov poskus samomora.

Potem ko Cvetka (končno) spet za nekaj trenutkov preskoči v interakcijski okvir, ko pove, da je svetovala, naj gresta fant in mama ločeno na počitnice, Ingrid takoj spet preskoči v semantični okvir: "Kaj misliš, kdo je bolj zrel?" Jack se spet vmeša z vprašanjem Cvetki, kako je zadovoljna s pogovorom; to bi lahko razumeli v političnem okviru, kot povabilo k osvetlitvi situacije tu in zdaj, lahko bi skupina reflektirala interakcijski vzorec, ki se je do tistega trenutka v skupini udejanil. Domnevava, da v tistem trenutku občutki v skupini niso bili preveč dobri, saj se je skupina vedno znova "zaplezala" v interpretiranje. Cvetka sicer izrazi zadovoljstvo, a že naslednji hip pove nov anamnestični podatek. Pavel nato postavi dokaj pragmatično vprašanje - ali se je Cvetka že odločila, komu bo pravzaprav terapevt. Odgovor je interakcijski, a žal razkrije dokaj paradoksalno Cvetkino pozicijo - ali je sploh lahko terapevt, ali lahko na šoli s 1200 učenci sploh kaj dela? Psihoterapije ali svetovalnega dela, tako se zdi, sploh ne, morda

pride v poštev zgolj solidaren človeški odnos - ali pa še to ne. In na leto je na šoli kar okoli pet primerov v zvezi s samomorom, torej, če bi bil samo en primer, bi morda še lahko kaj naredila, toda pri takem številu ob vsem drugem delu ne more praktično nič! Jackov odgovor je spet preprost, pragmatičen - morda bi pa delala s skupino. Pavel kmalu nato naveže na Jackovo rdečo nit - morda pa jo je strah, da ni naredila vsega, kar bi morala. Hkrati Pavel obrne pozornost na tu in zdaj - zakaj nam je predstavila primer? Jack naveže s ponudbo, da osvetlimo odnos do Cvetke v skupini. Skupina začne končno funkcionirati bolj komplemen-tarno in sinergično, oglasi se nekaj članov, ki še niso spregovorili. Njihovi prispevki sledijo Jackovi ponudbi. Tudi interpretacije začnejo stvari odpirati, konča se vrtenje v zaprtem krogu. Pride do verjetno enega ključnih trenutkov - ko Jack ponudi Cvetki, da si lahko da še čas, da lahko prespi vprašanje, kaj bo naredila, Cvetka nenadoma doživi vzgib za svoje naslednje dejanje. Posebno dragoceno se nama zdi, da ne gre za kako veliko idejo, velik načrt, marveč za majhen korak, ki se ga da izpeljati. Na koncu doda Jack še en pragmatičen nasvet: opazujte, glejte z odprtimi očmi (in misliva, da je dodal tudi, dobro poslušajte, o čem in kako vam ljudje govorijo)!

Tako lahko vidimo, da je bil Jack ves čas aktiven vodja skupine in se ni poskušal niti za minuto skriti za pasivno držo nekakšnega demokratičnega vodje, ki le potrpežljivo posluša. Poslušal je zainteresirano in je sorazmerno kmalu posegel v Cvetkino prikazovanje primera. Njegovo poseganje ni bilo niti profesorsko ukazovanje niti ni poudarilo problema, o katerem je govorila Cvetka, ampak je bilo bolj predlog ali napotek za nadaljnjo razpravo, ki bi omogočila oblikovanje interakcijskega okvira. Ko Cvetka napotku ni sledila (ker zaradi svoje semantične usmerjenosti tega ni mogla), je Jack tako dolgo iskal način za spremembo okvira, dokler mu to ni uspelo. Poglejmo si odnos referenčnih okvirov še shematsko:

Interakcijski okvir - poskus samomora kot katastrofalen dogodek v kontekstu medsebojnih odnosov med člani družine.

Semantični okvir - Cvetka si je prizadevala, da bi opisala čim več podrobnosti in pripeljala skupino v diagnosticiranje klientskega sistema, hkrati pa je sebe iz opisa izključila.

Interakcijski okvir - Jack je predlagal pogovor o tem, kaj je Cvetka delala. Ko mu z napotki ni uspelo, je vplival na spremembo načina pogovora tako, da je člane skupine preko pogovora vključil v interakcijski okvir s klientskim sistemom, v proces reševanja problema.

Semantični okvir - Bernard in Miran ga položita, s tem da podata svoj sistemsko-kibernetski opis interakcijskega vzorca skupine.

interakcija

semantika

interakcija

semantika

Jack nas ni pripeljal do nobenega terapevtskega načrta ali do česarkoli, kar bi imelo obliko navodila (bolj ali manj zakritega povelja) za patentirano

uporabo tehnike, ampak nas je pripeljal naravnost v spremenjeni način medsebojnega pogovora in delovanja. Pogovor je bil živ in delaven. Čeprav so se tu in tam kazala protislovja, se ni zgodilo, da bi jih vodja ali kdo drugi poskušal zgladiti ali prekriti. Po drugi strani iz zapiskov lahko vidiva, da se je skupina uspešno izognila pobegu v *idealiziranje* kakšne posebne tehnike, čeprav je bilo nekaj takšnih poskusov (v zapisu jih žal ni, po spominu pa se jih ne upava obnavljati). Prav v zvezi z obravnavanjem tem, ki so povezane s samomori, idealiziranje tehnik ali posameznih rešitev lahko pomeni umik iz realnosti medsebojnih odnosov v besedičenje (iz razgovora o interakciji v medsebojnih odnosih v razgovor o semantiki, ki vodi v samoprevaro napačne rabe besed), ki zakriva praznine v medsebojnih odnosih in njihovo akcijsko neučinkovitost. Skupina ni prišla do velike ideje niti do velikega načrta, ampak je Cvetki prišlo na misel, da bo naredila preprost človeški korak - ko se bo vrnila v svojo šolo, bo telefonirala fantu in njegovi mami. V tej odločitvi vidiva ponoven (rekurziven) vstop v središče, iz katerega se je gibanje tudi začelo. To središče je interakcija v fantovem odnosnem sistemu. Ko se je Cvetka odločila za to, da bo po povratku telefonirala mami, je že bila na začetku, a bila je drugačna kot dve uri prej, ko je skupina začela delati, saj je priznala in sprejela težavnost primera pa tudi svoje situacije. Jack ji je to potrdil posredno, ko je povedal, koliko pomoči je nekoč v podobnih situacijah dobil od Balinta. Če se zavemo težav in če si priznamo, da so težave najnaravnejša stvar na svetu, potem se lahko otresemo sramu. Hude razmere lahko vzamemo kot izziv in ne kot krivico usode ali kazen za grehe. To pa pomeni, da se je vredno učiti za uspešnejše reševanje življenjskih protislovnosti, in prvo, česar se lahko naučimo, je to, *kako se organizirati za medsebojno pomoč* v smislu majhnih, realno uresničljivih, učinkovitih korakov.

Jack prihaja iz druge kulture in morda opisana Balintova skupina kaže tudi to, kaj se lahko zgodi, če se ob vprašanju samomora srečata angleška in slovenska kultura. Morda lahko Slovenci učinkovito razrešujemo to težko vprašanje le na stičišču z drugimi kulturami, še posebno tistimi, v katerih je samomor bolj redkost kot pravilo. Ali ni konec opisane Balintove skupine nazorem kažipot? Je preprosti KAJ NAREDITI, je dejavno odprt v prihodnost, je slutnja majhnega koraka ("poklicala bom mamo"), ki bo morda zavrtel sistem v obratno smer, k življenju. Verjetno je to tisto, kar Slovenci potrebujemo, torej ne (samo) dolgih in podrobnih *anamnez* o samomorilcih in njihovih bližnjih, temveč doživetja, ki nas bodo opogumljala za majhne, a učinkovite korake v polno in kreativno življenje tako pri vsakdanjem delu kot tudi v zasebnih odnosih. Če bi bil Balint še živ, bi nam morda na svoj jedrnat način zaklical - *dragi Slovenci, malo manj semantike, malo več interakcije!*

Literatura

1. Keeney, B. P., Ross, J. M., *Mind in Therapy - Constructing Systemic Family Therapies*, Basic Books, New York 1985, str. 13-21

2. Selvini-Palazzoli, M., Boscolo, L., Cecchin, G., Prata, G., *Hypothesizing - Circularity - Neutrality*, Fam Proc, 1980, str. 19, str. 3-12

